

L'ARTICLE EN ELS TOPÒNIMS: TEORIA I PRÀCTICA

Josep Moran i Ocerinjauregui

Oficina d'Onomàstica.
Institut d'Estudis Catalans

INTRODUCCIÓ

La qüestió de la problemàtica de la funció de l'article determinat en els noms propis, sobretot dels noms propis anomenats prototípics per alguns lingüistes, és a dir, dels antropònims i dels noms propis de caràcter geogràfic, anomenats sinecdòquicament topònims, fou clarament plantejada per la *Grammaire general et raisonnée* d'Arnaut i Lancelot, dita de Port-Royal, apareguda el 1660, la qual després de descriure les funcions de l'article diu:

Nous voyons par là que l'article ne se devoit point mettre aux noms propres, parce que signifiant une chose singuliere & déterminée, ils n'ont pas besoin de la détermination de l'article.

Neanmoins l'usage ne s'accordant pas tousjours avec la raison, on y en met quelquefois en Grec aux noms propres des hommes mesmes, ó Φίλιππος. Et les Italiens en font un usage assez ordinaire, l'Ariosto, il Tasso, l'Aristotele: ce que nous imitons quelquefois, mais seulement dans les noms purement Italiens, en disant par exemple, l'Arioste, le Tasse; au lieu que nous ne dirions pas l'Aristote, le Platon. Car nous n'adjoustons point d'articles aux noms propres des hommes, si ce n'est par mépris, ou en parlant de personnes fort basses, le tel, la telle; ou bien que d'appellatifs ils soient devenus communs: Comme, il y a des hommes que s'appellent le Roy, le Maistre, le Feure, le Clerc. Mais alors tout cela n'est pris que comme un seul mot; de sorte que ces noms passans aux femmes, on ne change point l'article le en la; mais une femme signe, Marie le Roy, Marie le Maistre, etc.

Nous ne mettons point aussi d'articles aux noms propres des villes ou villages, Paris, Rome, Milan, Gentilly, si ce n'est aussi que d'appellatifs ils soient devenus propres: Comme la Capelle, le Plessis, le Castelet.

Ny pour l'ordinaire aux noms des Eglises, qu'on nomme simplement par le nom du saint auquel elles sont dédiées. S. Pierre, S. Paul, S. Jean.

Mais nous en mettons aux noms propres des Royaumes & des Provinces: la France, l'Espagne, la Picardie, &c. Quoy qu'il y ait quelques noms de pays où on n'en mette point: comme Cornuailles, Comminges, Roannez. Nous en mettons aux noms rivières: la Seine, la Rhein. Et de montagnes, l'Olympe, le Parnasse (p. 56-58)

És ben cert que l'article no fa cap funció determinativa en aquesta mena de noms com es mostra en els exemples:

a) Pere		dorm
b) El gat		

I si bé en algunes parles se sol afegir un article, anomenat personal, en els antropònims, és evident que no fa la mateixa funció en *el/en Pere dorm* que en *el gat dorm*.

NOMS PROPIS GEOGRÀFICS

Però avui no ens toca parlar dels antropònims, sinó dels noms propis geogràfics; en aquest sentit hem de distingir entre els topònims veritables, és a dir, els noms propis de lloc, que no tenen o mantenen cap significat genèric, i els altres noms de caràcter geogràfic: corònims, hidrònims, orònims, etc.

Un altre grup, encara, és el dels noms propis que apareixen com a complement determinatiu d'un nom genèric, com per exemple en el cas de la *serra de Tramuntana*, en els quals la presència del nom comú és sempre necessària. I, encara, hi ha el cas dels anomenats «objectes únics», com el *Sol*, la *Terra*, la *Lluna* o *Déu*.

D'altra banda, no ens referirem als usos metafòrics o metonímics d'un nom propi, en què de fet l'article funciona com si es tractés d'un nom comú, com per exemple en la *Venècia del Nord*, en relació amb Amsterdam.

Ni tampoc al fet que un nom propi dugui article si es troba adjectivat ocasionalment, ja sigui amb caràcter qualificatiu amb referència a tot ell, com en la *lluminosa València* (o la *València lluminosa*), o bé amb caràcter determinatiu per referir-se a un aspecte intrínsec, com per exemple la *Catalunya comtal* o la *Tortosa visigoda*.

ARTICLE I TOPÒNIM

Generalment doncs, els topònims, és a dir, els noms propis veritables, no els genèrics que els acompanyen, no duen article. Si són d'origen romànic, en devien dur els components quan tenien un caràcter descriptiu abans d'esdevenir topònims, com en el cas de *Vilafranca*, *Vilanova* o *Torredembarra* (que avui encara s'anomena popularment *la Torre*). Jo mateix he pogut comprovar com recentment ha caigut en desús l'article del topònim (*els*) *Quatre Camins* (Sant Vicenç dels Horts) en esdevenir el nom d'un indret més que no pas una cruïlla de carreteres, i molta gent de la mateixa comarca diu «vaig a *Papiol*» enlloc de «al *Papiol*».

Però en altres casos, sobretot en la toponímia menor, l'article s'hi sol mantenir, desfuncionalitzat, formant part intrínseca o idiosincràtica, del topònim, i hi figura sempre, tant en la cartografia com en els nomenclàtors i diccionaris de noms propis o enciclopèdies¹. La casuística és molt complexa, de manera que una mateixa forma la podem trobar amb article en un topònim i en un altre no, com per exemple *el Prat de Llobregat* però *Prat del Comte*,

¹ GARY-PRIEUR, M.-N. (1994). *Grammaire du nom propre*. Paris: PUF, pàg. 96-124 i 226-247.

i fins i tot en la toponímia menor podem trobar *el Canyet* a Castellbisbal però *Canyet* a Badalona, i *Port*, nom de barri de Barcelona, diferent *del Port*, que no ha perdut el caràcter descriptiu.

MORFOLOGIA. EDAT MITJANA

Respecte del tipus d'article que s'ha aplicat en aquests topònims, en l'àrea constitutiva del català, en origen era naturalment el que era genuí i viu a la localitat, fos el derivat d'IPSE o el d'ILLE. Així apareix ja en la documentació llatina. Per exemple, en l'àmbit dels dominis del monestir de Sant Cugat del Vallès:

any	1663-64	ipsa Guardiola
	1065	ipsa Guardia
	1172	Arnaffus de ipsis Curtibus
	1172	St. Mathei de ipsa Serra
	1178	ipsa Rocha
	1179	ad ipsam Olivariam Rotundam
	1180	ipsum Venrel
	1185	ipsas Curtes
	1218	ipsam Peram
	1226	F. de Zavola

Però en l'àmbit antic del bisbat d'Urgell, hi trobem ambdues formes d'article, corresponent a l'ús de cada localitat:

any	857	illa Trapa
		illa Guardia
		illa Alga
		ipsos Fornones
any	899	ipsa Spunia
		illa Iovella
		illos Quadrons
		ipsa Ferrera
		illa Maciana
		ipsos Torrentes

Segona meitat del s. IX, Acta de Consagració de la Seu d'Urgell:

ipso Plano
illa Curriz
ipso Currizano
illa Tintillagine

ipsa Móra
 illa Silva
 ipsa Lena
 illa Salsa
 ipsos Turmos
 ipsa Clusa
 ipsos Villares
 illa Corre²

Com és ben sabut, l'article salat fou bandejat de l'escriptura, probablement per influència de la preceptiva literària de la llengua dels trobadors, de manera que és molt difícil de trobar-lo documentat si no és en textos excepcionals, a partir del segle XIII. No trobarem, doncs, cap mostra d'aquest article en l'obra de Llull, que bé el devia emprar domèsticament i el trobem ben explícitament bandejat en les *Regles d'esquivar vocables o mots gossers o pagesívols*, segons les quals, «qui bé vol parlar la llengua catalana» ha d'evitar de dir «166, ça casa per la casa» i «167, es pa per pa»³.

Però malgrat aquesta norma, en els topònims i antropònims de caràcter geogràfic que presenten l'article amb caràcter intrínsec o idiosincràtic, es va continuar aplicant per escrit la forma d'article que corresponia segons la pronunciació genuïna, ja fos el derivat d'ILLE o el derivat d'IPSE en les àrees on aquest era viu.

Respecte d'aquest darrer, hem de dir que en l'edat mitjana encara era pronunciat de forma africada [ts], d'acord amb l'evolució IPSU> *ITSU> tso, i que aquest so era representat per ç, c^{e:i} o z: ç*a Forteza*, z*a Plana* o *Collcerola*, més rarament per s fins que es produí l'evolució ulterior [ts] > [s], no anterior al final de l'edat mitjana.

Tenim unes bones mostres d'aquest ús de l'article en el territori del Principat durant l'edat mitjana en les llistes de col·lectes que es feien per localitats periòdicament, amb caràcter fiscal. Com a exemple aportarem avui *La col·lecta del bovatge del 1327*⁴ editada amb tota garantia filològica per Antoni M. Aragó, sotsdirector que fou de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

En aquesta col·lecta podem observar que, en l'àmbit del català central, l'únic article que figura en els topònims és el derivat d'IPSU:

Vegueries de Barcelona e del Vallès:

Parròquia de Sant Johan Dez-Pi
 Parròquia de Sant Just Dez-Verç
 Parròquia de Sant Genís de Ç'Aménla
 Parròquia de Sant Steva de Sa Garriga
 Parròquia de Dez-Coll-Sabadell
 Parròquia o loch dez Pou

² MORAN, J. (1984). El capbreu de Castellbisbal. Barcelona, pàg. 33-52.

³ BADIA I MARGARIT, A. M. Les regles d'esquivar vocables i «la qüestió de la llengua». Barcelona: IEC, pàg. 119.

⁴ Publicada a «Estudis d'Història Medieval». (1970). Vol. III. Barcelona: IEC, pàg. 40-51.

Vegueria d'Osona:

- Item, de la parròquia de Sant Bartomeu Dez-Grau
- Item, de sant Jolià Ça-Sorba...
- Item, del terme del castell Dez-Bruyl, ço és:
 - parròquia de ... Sant Martí Dez-Bruy,
 - e de Sa-Castanya...
- Item, ... ab la quadra de Ses-Guardioles
- Item, ... los térmens de Ça-Meda e de Taradell...
- Item, del terme de ... les parròquies ... de Sant P. Dez-Pla e de sant P. Dez-Pug ...
- Item, de la parròquia de Sa-Riba
- Item, de la vila de Sant Johan Ses-Abadesses
- Item, de la vall de Sant Johan Ses-Abadesses
- Item, de la parròquia de Santa Maria Ça-Cot
- Item, de la parròquia de Sant Feliu Dez-Bach

Bisbat de Gerona:

- Item, de la parròquia de Ça-Pera
- Item, de la parròquia de Sant Johan Ses Fonts
- Item, de la parròquia de Sant P. Dez-Pug
- Item, de la parròquia de Sant Andreu Dez-Coll
- Item, de la parròquia de Sant Christòfol de Ses Fonts
- Item, de la parròquia de Sant Julià Ça Mota
- Item, de la parròquia de Sant Andreu d'Estერი
- Item, de la parròquia de Riudellots de sa Creu
- Item, de la parròquia de Palol de Sabanlòria
- Item, de la parròquia de Sant P. Dez-Vilar
- Item, del castell de Ça Bisbal
- Item, de la parròquia de Sant Jolià Dez-Lor
- Item, de la parròquia de Ça-Serra
- Item, ... de Ses Preses ...
- Item, de la parròquia de Sant Sabrià Dez-Ledó
- Item, de la parròquia de Sant Sabrià Dez-Says
- Item, de la parròquia de Sant Martí Ça Serra
- Item, de la parròquia de Sant Llorenç Dez-Mont
- Item, de la parròquia de Ça Cirera

Però, quan arribem a l'àmbit del català nord-occidental, encara hi apareix alternança, com havíem observat en els documents més antics en llatí del període comtal. Així en el comtat d'Urgell i vescomtat d'Àger hi trobem:

- Ça-Fuliola de Poblet
- Ça-Regola
- Ça-Cendrosa

Ça-Portella
S'espígol

Però també:

Los Casals
Les Avellanes
Lo Terroç
Los Casals
Lo Pedriç
Los Penells
Les Terroges
La Guàrdia d'Urgell

I en les vegueries de Cervera i de Tàrrega:
Sant P. Dez-Vim

Però també:

i, el Castell dels Exaders
la Guardialada

però encara hi podem observar un fet interessant. La grafia de l'article salat s'aplica exclusivament en els topònims, és a dir, allà on té un caràcter intrínsec o idiosincràtic, no pas en els genèrics que els acompanyen, encara que hagin tingut un valor locatiu ben clar, com per exemple en el cas de *castell*, *parròquia*, *quadra*, *vila*, *vall*.

Item, *del* castell de Sant P. *Dez-Vim*
Item, *del* terme del castell *Dez-Brull*
Item, *ab la* quadra de *Ses-Guardioles*
Item, *de la* parroquia de Sant Barthomeu *Dez-Grau*
Item, *de la* vila de Sant Johan *Ses-Abadesses*
Item, *de la* vall de Sant Johan *Ses-Abadesses*
etc.

Aquest és, doncs, el tractament que es feia al Principat de l'article que acompanya alguns topònims durant l'edat mitjana.

EDAT MODERNA

A partir de l'edat moderna l'article derivat d'IPSE fou substituït progressivament per l'altre i aquesta substitució també afectà els articles dels topònims, sobretot en posició inicial, així:

<i>Ç'Amenla</i>	esdevingué	<i>l'Ametlla del Vallès</i>
<i>Sa-Garriga</i>	esdevingué	<i>la Garriga</i>
<i>Ça Fuliola</i>	esdevingué	<i>la Fuliola</i>
<i>Ça Règola</i>	esdevingué	<i>la Règola</i>
etc.		

Només en algunes ocasions excepcionals es mantingué fossilitzat en aquesta posició: *Sarral, Solius*.

En posició interna el manteniment és més freqüent:

<i>Sant Joan Dez-Pi</i>	esdevingué	<i>Sant Joan Despi</i>
<i>Sant Julià Ça-Sorba</i>	esdevingué	<i>Sant Julià Sassorba</i>
<i>Palol Sabanlòria</i>	esdevingué	<i>Palol Sabaldòria</i>

I en aquest sentit és ben il·lustratiu el fet que al terme de *Sant Martí Sarroca* hi hagi precisament el barri de *la Roca*.

Però en ocasions també fou substituït en posició interior. Així:

<i>Sant Bartomeu Dez-Grau</i>	ha esdevingut	<i>Sant Bartomeu del Grau</i>
<i>Sant Pere Dez-Pla</i>	ha esdevingut	<i>Sant Pere del Pla</i>
<i>Sant Joan Ses-Abadesses</i>	ha esdevingut	<i>Sant Joan de les Abadesses</i>

Uns casos particulars són els dels noms dels rius anomenats antigament *Esterrí* i SAM-BUCA > *Samuga*. La primera síl·laba d'aquests topònims fou interpretada com si fos l'article *es, sa* respectivament: *es Terri, sa Muga*, i substituït posteriorment en posició inicial: *el Terri, la Muga*.

EDAT CONTEMPORÀNIA

Però en el Principat encara hi ha algunes localitats, concretament a la costa del bisbat de Girona on l'article salat és viu o ho ha estat fins a època recent, i en aquesta àrea hi ha molts topònims menors que l'inclouen, amb caràcter idiosincràtic però amb la consciència que es tracta d'articles vius, no fossilitzats. A continuació relacionaré els que apareixen en el *Nomenclàtor Oficial de Toponímia de Catalunya*. Hem de dir també que no tots els articles que figuren en els topònims d'aquests termes són derivats d'IPSE, sinó que també n'hi ha corresponents a l'article literari. Així, en el terme de Cadaqués, a més del puig de *ses Formigues* hi trobem, per exemple, el puig *dels Bufadors* o la partida de *la Reparada*; en la feina de camp prèvia a confeccionar aquest nomenclàtor, es va recollir amb cura la forma d'article corresponent a cada topònim. (*Vegeu mapes a les pàgines següents*.)

42

Cadaqués Alt Empordà

Cadaqués

En la documentació antiga Kadachars (s. XI), d'origen incert.

Cap municipal:	Cadaqués
Superfície (km ²):	28,34
Altitud (m):	23
Codi estadístic:	17010
Codi municipal:	170029004

Polígons 2007			
Forma	Superfície	Àrea	Porcentatge 1999-2007 (%)
97	1.052	1.059	0,3

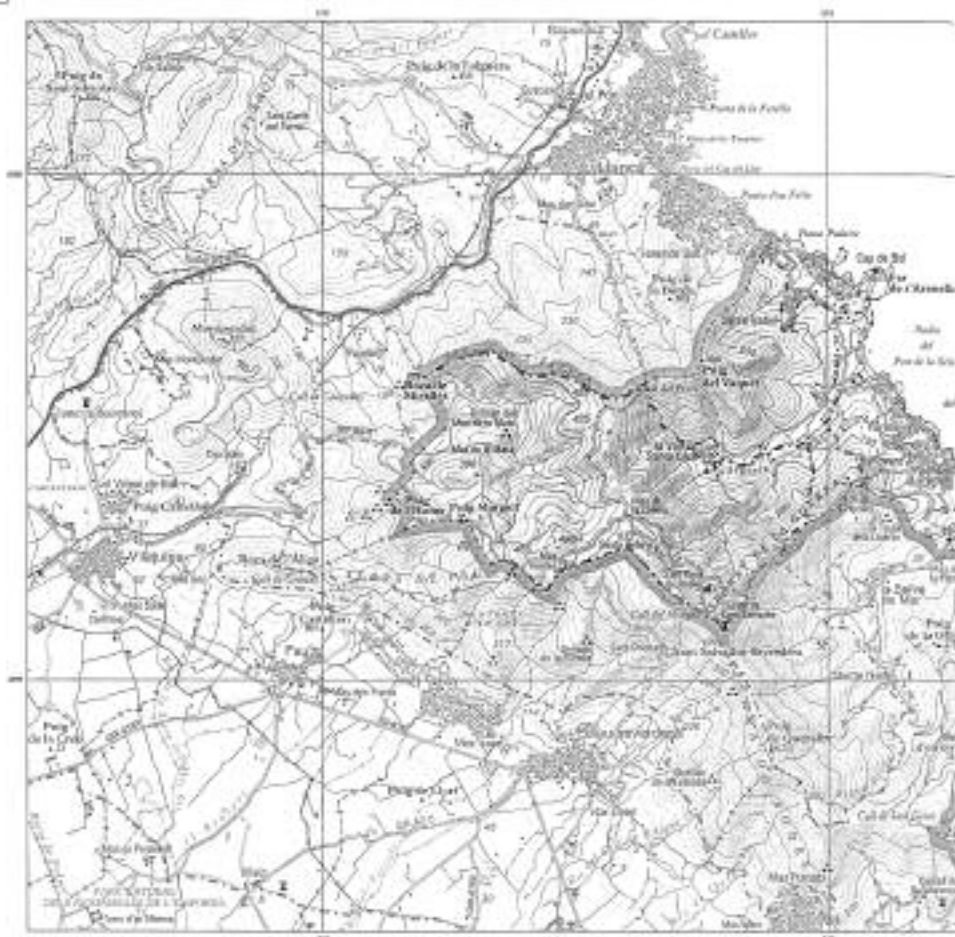
Municipis del grup d'Alt Empordà (%)		
De 0 a 10 anys	De 11 a 20 anys	De 21 a 30 anys
100	99,3	100

Polígons ocupats per sectors d'activitat 1999. Polígons de 10 anys i més (%)			
Agricultura i pesca	Indústria	Construcció	Servis
2,7	0,7	11,6	85,0

Evolució del sector 1999. Polígons de 10 anys i més (%)				
Línies	El sector públic	El sector privat	El sector terciari	No línies
97,7	99,3	99	99,6	100

Nomenclator oficial de toponímia major de Catalunya

el Port de la Selva Alt Empordà

el Port de la Selva

El Port, en la documentació antiga Porto (s. X) 'port marítim', pertany a l'antic terme de la Selva de Mar.

Esp. municipal: el Port de la Selva
 Superfície (km²): 41,82
 Kilòmet (m): 12
 Codi postal: 17140
 Codi municipal: 17140003

Polígons 2001			
Nombre	Superfície	Valor	Importació (M€ 2001) (%)
130	304	300	4,3

Polígons assignats per sectors d'activitat 2005, Polígons de 11 anys i més (%)			
Superfície (m²)	Indústria	Comerç	Servici
10,1	4,1	14,0	81,9

Distribució per grups d'edat 2001 (%)		
De 0 a 14 anys	De 15 a 64 anys	De 65 anys i més
11,4	64,3	24,3

Còmputos del cens 2001, Polígons de 7 anys i més (%)				
L'edat	El seu pare	El seu pare	El seu pare	El seu pare
10	21,4	80	12,4	0

Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya

Nomenclator oficial de toponímia major de Catalunya

Begur

En la documentació antiga ja apareix la forma *Begur* (s. XI), d'origen incert, potser preromà.

Cap municipal:	Begur
Superfície (km²):	30,71
Altitud (m):	330
Codi estadístic:	17013
Codi municipal:	1701308004

Població 2005			
homes	dones	total	Densitat (hab/km²) (%)
1.127	1.125	2.252	73,3

Població censada per sectors d'activitat 2005. Població de 16 anys i més (%)			
dependència activa	inactiva	condicional	total
6,1	61,7	11,7	80,5

Distribució per gener d'edat 2005 (%)		
De 14 a 18 anys	De 19 a 64 anys	De 65 anys i més
11,1	68,9	19,9

Distribució del càrrec 2005. Població de 16 anys i més (%)				
l'últim	el cap anterior	el cap segon	el cap anterior	no treballa
10,1	10,9	11,4	10,2	57,4

Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya

Castell-Platja d'Aro Baix Empordà

335

Castell-Platja d'Aro

Castell, antic centre de la Vall d'Aro, en la documentació antiga Vallis Araice (s. IX); Aro, probablement és d'origen preromà. La Platja és una denominació recent.

Cap municipal:	Platja d'Aro
Superfície (km ²):	31,74
Altitud (m):	5
Codi postal:	17548
Codi municipal:	170480000

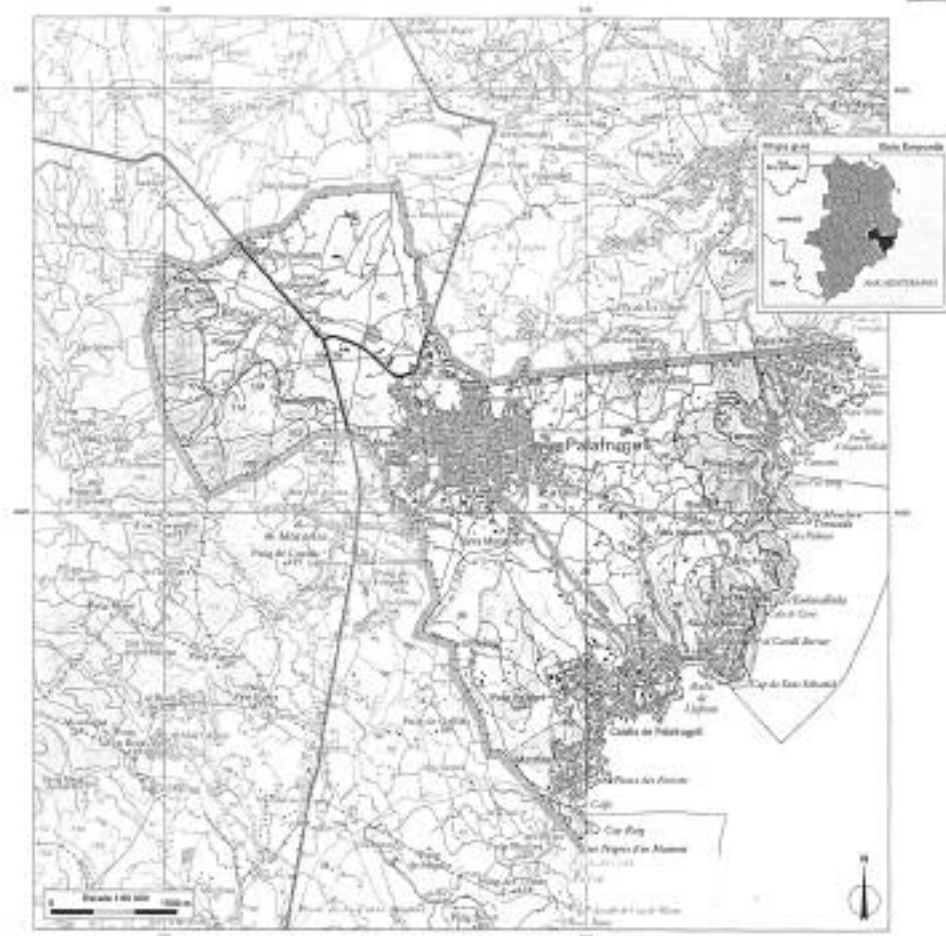
Població 1996			
Home	Muller	Total	Densitat (100.000 h/a)
5.821	5.281	11.102	31,8

Municipis per grup d'edat 2005 (h)		
0-14 (h)	15-64 (h)	65-100 (h)
10,1	10,1	11,8

Població ocupada per sectors d'activitat 1996. Població de 16 anys i més (h)			
Activitat econòmica	Indústria	Construcció	Servici
24	11,8	5,8	65,2

Estructura del rústic 1991. Població de 16 anys i més (h)				
Tipus	Si no s'ha	Si s'ha	Si no s'ha	Si s'ha
10,9	10,1	17,8	68,8	6,1

Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya

Palafrugell

En la documentació antiga Palaciu Frugellí (s. X), compost de palau i un antropònim medieval d'origen germànic.

Cap municipal:	Palafrugell
Superfície (km²):	35,29
Altitud (m):	60
Codi postal:	17117
Codi municipal:	171170306

Població 2011			
Homes	Mulles	Total	Densitat (2011/35,29) (/km²)
3.274	3.199	6.473	183

Evolució de la població (2011)		
2011 a 14 anys	de 14 a 64 anys	de 64 anys i més
114	374	171

Població segons nivells d'edat 2011. Població de 18 anys i més (17)			
18-24 anys	25-34 anys	35-44 anys	45-54 anys
327	214	367	369

Evolució de la població 2011. Població de 18 anys i més (17)				
18-24 anys	25-34 anys	35-44 anys	45-54 anys	55-64 anys
327	214	367	369	396

350

Palamós Baix Empordà

Palamós

En la documentació antiga Palamos (s. XIII), potser prové del llatí PALUSI HUMORIS 'algua dels humits'.

Exp. municipal:	Palamós
Superfície (km²):	13,38
Altitud (m):	13
Codi estadístic:	17178
Codi municipal:	1711010087

Població 1981			
Homes	Dones	Total	Densitat (100.000 h/a)
1.228	1.084	2.312	174

Distribució per sexe d'edat 2004 (%)		
De 0 a 14 anys	De 15 a 64 anys	De 65 anys i més
14,8	66	19,2

Població superior en nombre d'habitants 1986. Població de 16 anys i més (%)			
Superior	Inférieur	Densitat	Superior
24	28	11,0	62,3

Característics del càlcul 2007. Població de 7 anys i més (%)				
Extraners	Extraners nascuts a Catalunya	Extraners nascuts a l'estranger	Extraners nascuts a l'estranger i nascuts a Catalunya	Extraners nascuts a l'estranger i nascuts a l'estranger
50,7	10,0	10,3	10,0	19,0

Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya

352

Pals Baix Empordà

Pals

En la documentació antiga *Palus* (s. IX), prové del llatí *PALUS* 'siguamorta'.

Cap municipal:	_____	Pis
Superfície (km ²):	_____	35,81
Altitud (m):	_____	95
Codi postal:	_____	17124
Codi municipal:	_____	171240087

Poblatió 2011			
Homes	Dones	Total	Densitat 2011 (hab./km ²)
1.008	1.207	2.215	15,8

Evolució respecte per sexes d'aquí el 1996. Població de 16 anys i més (%)			
Homes	Dones	Castells	Sexes
91,7	92,2	94,1	92,0

Distribució per sexe i edat 2011 (%)		
De 0 a 14 anys	De 15 a 64 anys	De 65 anys i més
11,6	68,2	20,2

Evolució del rànquim 2011. Població de 0 a 14 anys (%)				
Castells	Prova pilot	El Baix Empordà	El Baix Empordà	El Baix Empordà
8,8	12,1	11,5	10,1	11,1

Monografiador oficial de toponímia major de Catalunya

Sant Feliu de Guíxols Baix Empordà

357

Sant Feliu de Guíxols

En la documentació antiga Sancti Feliis (ca. 850), X; Sant Feliu, titular de l'antic monestir; Guíxols, probablement del toponim *Cyxusela*, d'origen grec, que apareix en l'Orla marítima d'Arle.

Cap municipal	Sant Feliu de Guíxols
Superfície (km ²)	16,23
Altitud (m)	4
Codi postal	17108
Codi municipal	171808004

Població 2001			
Homes	Dones	Total	Densitat (100.000 / km ²)
880	815	1.695	104

Distribució per sexes i edat (2001)		
De 0 a 14 anys	De 15 a 64 anys	De 65 anys i més
410	87	103

Població espanyola per sectors d'activitat 1996. Població de 16 anys i més (1/1)			
Activitat econòmica	Indústria	Comerç	Servis
28	20,4	10,0	61,6

Governament local (2001). Població de 16 anys i més (1/1)				
Tipus	01: no aplica	02: no aplica	03: no aplica	04: no aplica
01	0	0	0	0

Nomeciatòr oficial de toponimis major de Catalunya

1058

Blanes Selva

Blanes

En llatí clàssic **BLANDA**, probablement és d'origen preromà indoeuropeu.

Cap municipal	80000
Superfície (km²)	17,08
Altitud (m)	13
Codi postal	17003
Codi municipal	17003/8006

Població 2001			
1996	2001	2006	Creixement 1996-2001 (%)
11.236	11.200	10.900	-0,3

Distribució per gènere d'ètnia 2001 (%)		
16-24	16-24 anys	65-74
15,3	16	16,3

Població ocupada per sectors d'activitat 2000. Població de 16 anys i més (%)			
Agricultura i pesca	Indústria	Construcció	Servici
0,8	11,8	0,1	87,3

Estructura del rebuig 2004. Població de 16 anys i més (%)				
Comarcal	El cap municipal	El cap de municipi	El cap de municipi	El cap de municipi
10,3	0,9	10,0	10,0	10,0

Nomenclàtor oficial de toponímia Major de Catalunya

Lloret de Mar Selva

1065

Lloret de Mar

En la documentació antiga *Laured* (s. XI), en el sentit de 'l'oreda'; de Mar, per la situació litoral.

Cap municipal: _____ Lloret de Mar
 Superfície (km²): _____ 48,71
 Altitud (m): _____ 5
 Codi postal: _____ 17206
 Codi municipal: _____ 170890000

Població 2006			
Home	Muller	Total	Densitat (1000 hab./km²)
10.142	10.267	20.409	42,1

Distribució per sexe d'habitants (%)		
de 15 a 19 anys	de 20 a 64 anys	de 65 anys i més
10,2	57	32,7

Població estranya per nacionalitat d'origen 2006. Població de 16 anys i més (%)			
espanyola (inclosa)	estrangera	congregada	total
92	6,4	0,4	98,8

Governament del cens 2001. Població de 16 anys i més (%)				
Castellà	Altres catalans	de fora de Catalunya	de fora d'Espanya	de fora de l'UE
92,4	3,4	2,1	0,4	0,7

Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya

1082

Tossa de Mar Selva

Tossa de Mar

Tossa, en la documentació antiga TURISSA (època romana),
d'origen preromà: de Mar, per la situació litoral.

Cap municipal:	Tossa de Mar
Superfície (km²):	38,54
Altitud (m):	5
Codi estadístic:	17302
Codi municipal:	172828008

Població 2011			
Habitants	Homes	Mulles	Densitat (hab./km²) (2011)
2.901	1.168	1.733	41,3

Distribució per grups d'edat (2011) (%)		
De 0 a 14 anys	De 15 a 64 anys	De 65 anys i més
12,8	71	16,2

Població atreta per sectors d'activitat 1996. Població de 16 anys i més (%)			
Agricultura i pesca	Indústria	Comerç i serveis	Sense
1,4	7,2	41,3	49,9

Governament municipal 2011 - Població de 16 anys i més (%)				
Coalició	El nou partit	El nou siçg	El nou moviment	De l'exterior
55,1	7,8	19,9	12,1	6,1

Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya

En tota aquesta àrea, l'article salat es manté sobretot en la toponímia litoral o denominant accidents ben destacats des de la mar, perquè en l'àmbit pescador i mariner, en general, és on s'ha mantingut com a darrer reducte l'ús d'aquest article.

Fora dels municipis esmentats, hi ha el cas d'Arenys de Mar, on sabem que l'article salat era viu a mitjan segle XIX, i on hi ha encara dos topònims en què aquest article s'escriu habitualment aïllat pel fet que hi ha plena consciència que es tracta d'un article: *sa Boada* i el rial de *sa Clavella*.

Quant a la forma plena *lo*, viva encara en català occidental sobretot, es respecta en els topònims menors d'aquesta àrea, sempre que sigui veritablement idiosincràtic i consolidat en l'ús, per exemple en el terme de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, hi tenim *los Taixos*, *los Dedalts*, a la zona més interior, però *el Gall*, *el Torn* en la més pròxima al litoral. (*Vegeu mapes a les pàgines següents.*)

Aquest és l'ús de l'article idiosincràtic dels topònims que s'ha fet i s'hi fa al Principat, del qual és una mostra el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*.

ALTRES NOMS PROPIS GEOGRÀFICS

Més enllà d'aquesta classe d'article en els topònims estrictes, en els altres noms propis geogràfics l'article que s'hi aplica té més aviat un caràcter de complement sintàctic, de manera que generalment, o sovint, no figura en els nomenclàtors o en la cartografia. És el cas, per exemple, del nom de les comarques. Excepte en el cas d'*Osona*, totes les altres en el discurs normal solen anar acompanyats d'article, per exemple *l'Alt Empordà*, però en el *Nomenclàtor* de què us he parlat només apareix la forma *Alt Empordà*.

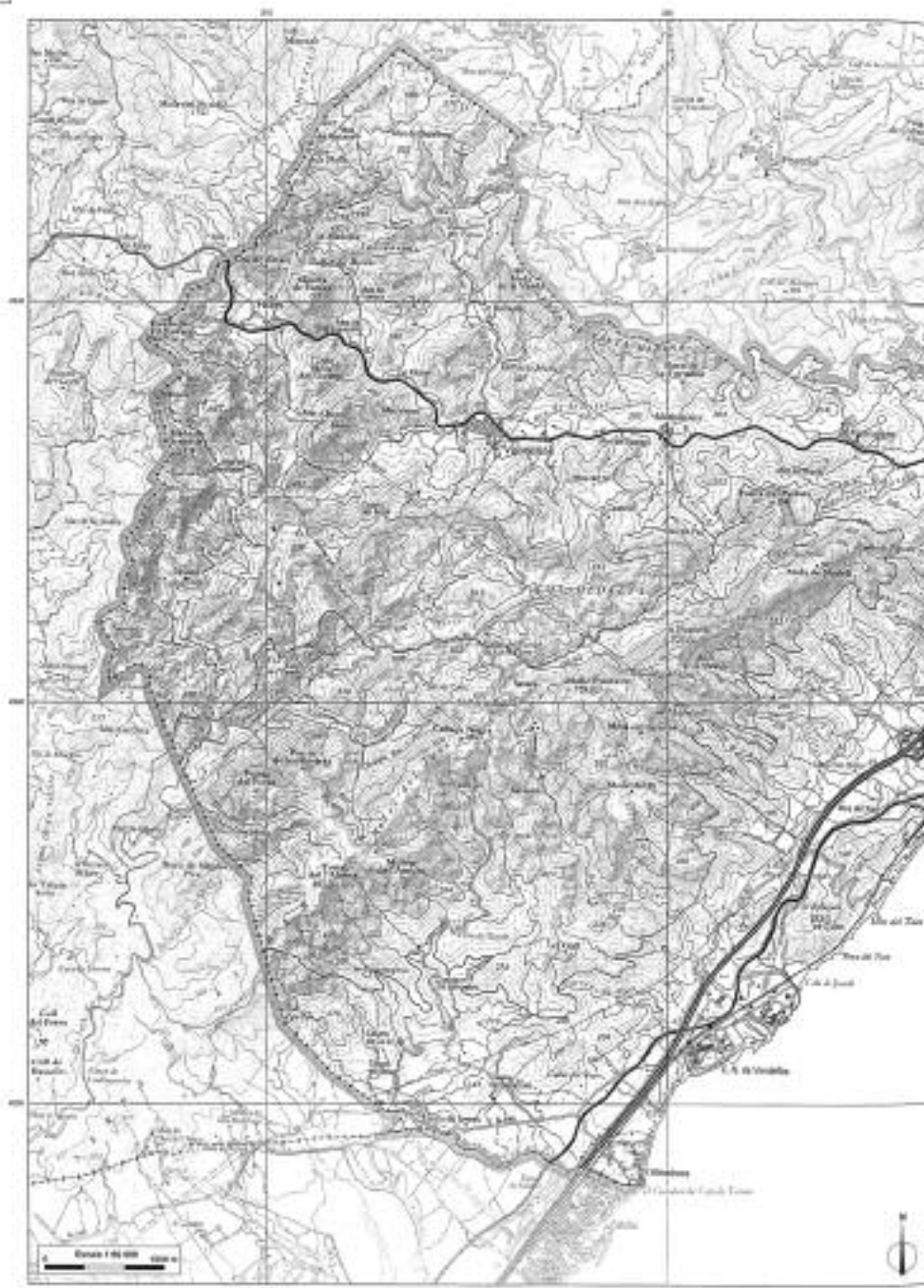
El mateix es pot dir en el cas dels noms de països. Alguns van acompanyats d'article en el discurs, com en el cas *del Japó*, *el Tibet*, que en mapes i nomenclàtors apareix amb les formes simples de *Japó* i *Tibet*.

Respecte dels hidrònims, és ben sabut que alguns van acompanyats sempre de l'apel·latiu, com en el cas d'*estany de Banyoles*, *riu de Pedra*, *riera de la Bisbal*, etc. Quant als altres, és a dir, els que s'empren diguem-ne directament, no solien dur l'article en la llengua antiga: (*flom de*) *Llobregat*, (*d'*)*Ebre*, (*de*) *Francolí*, etc.⁵ I així encara figuren en els sintagmes del tipus *Baix Llobregat*, *Sant Feliu de Llobregat*, *Ribera d'Ebre*, *Torres de Segre*, *Palau de Noguera*, *Roda de Ter*, etc. L'ús modern inclou en el discurs un article que acompanya aquests noms propis, que sembla que, almenys al principi, es refereix al genèric subjacent, com en el cas de: *el (riu) Túria*, *l'aigua d'Ora* o *l'Aiguadora*, *el Canaletes*, etc.

Fins i tot en el cas dels hidrònims endògens acabats en *-a*, que solen ser de gènere femení: *la Noguera*, *la Valina*, *la Tordera*, etc., l'article *la* pot referir-se a un apel·latiu feme-

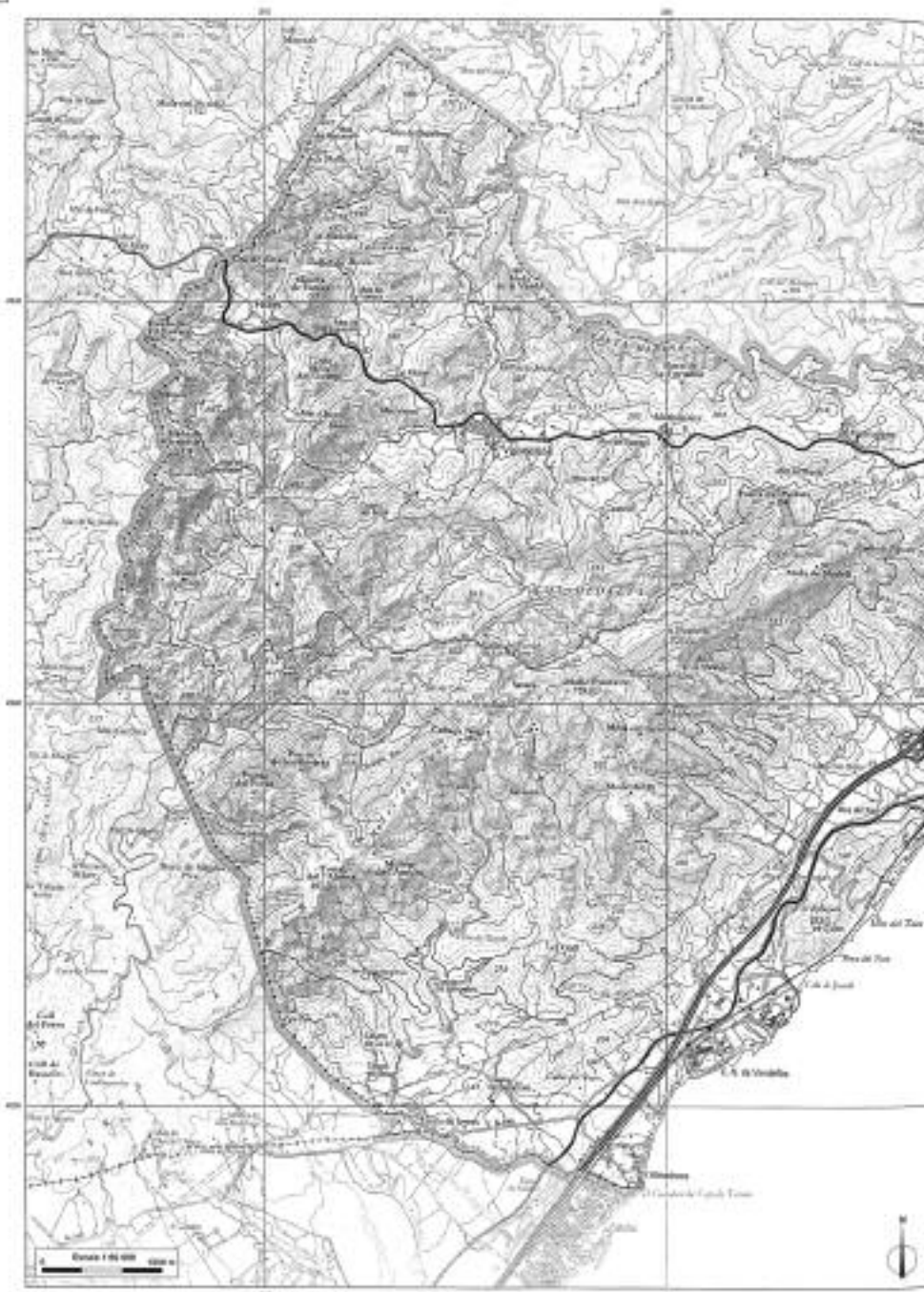
⁵ Per exemple, en el llibre *Usatges de Barcelona. El Codi a mitjan segle XII*, a cura de Joan Bastardas (Barcelona). f. 34 v «[D]es sarraïns que fugen, qui'ls troba [e]ls retindrà ans que passen ø Llobregat, reta'ls ha lurs seny[or]s, e per loguer aye de cascú sengles maçmodines; de Llobregat entrò a ø Francolí. III. maçmodines». pàg. 131

Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant Baix Camp

Nomenclator oficial de toponímia major de Catalunya

Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant Baix Camp

Nomeciàtor oficial de toponímia major de Catalunya

ní antic, com *aigua*, present encara en *l'aigua d'Ora* (o *l'Aiguadora*), i *la Ribera Salada*, sobretot si tenim en compte que almenys algunes formes com *Noguera* o *Tordera* devien ser adjectius originàriament. Cal tenir en compte que en el cas dels hidrònims exògens, s'hi sol aplicar sempre la forma de l'article masculí, *el*, corresponent a riu, encara que el nom propi acabi en *-a* (*el Sena*, fr. *la Seine*; *el Loira*, fr. *la Loire*; *el Volga*, etc.). També s'aplica aquest sistema a algun nom endogen, com *el Túria*.

Quant als orònims, crec que l'article de què solen anar acompanyats en el discurs es refereix als genèrics subjacents o aglutinats *mont* o *puig*, com en el cas *del Pedraforca*, *el Puigmal*, *els Pirineus* (en llatí = mons, *Pyrenaeus mons* o *Pyrenaei saltus*), etc. Encara que de vegades s'omet: *Montjuïc*, *Montserrat*, *Caro*, etc. com també en els hagiòtopònims: *Sant Llorenç del Munt*, *Sant Pere Màrtir* (Barcelona).

Tots aquests usos sintàctics de l'article no tenen un caràcter veritablement idiosincràtic respecte del nom propi que acompanyen en el discurs, de manera que en l'escriptura se'ls pot aplicar l'article literari habitual.

Crec, doncs, que cal fer una distinció entre ambdues menes d'article, l'intrínsec o idiosincràtic de topònims (i antropònims), per als quals la tradició a Catalunya és de mantenir la forma que li és pròpia en la llengua viva, i aquell que té un caràcter eventual o de complement sintàctic que s'expressa per escrit sempre en la forma literària provinent d'ILLU.

GRAFIA

Com hem pogut comprovar en les mostres que hem ofert anteriorment, pel que fa a l'article derivat d'IPSU, s'escriu normalment quan apareix en un topònim de l'àrea on aquest article és viu o almenys hi ha consciència que es tracta d'un article, amb les contraccions que s'escaiguin en cada cas: *punta de s'Oliguera*, *punta des Mut*, etc.; però s'escriu aglutinat en els casos en què es troba certament fossilitzat: *Sarral*, *Sant Pere Sacarrera*, *Sant Esteve Sersrovires*, *Puigsegordi*, etc.

Per últim direm que quan el nom propi és format per un sintagma del tipus nom més complement nominal que inclou un article salat fossilitzat, se sol elidir la preposició *de*: *Colløserola*, *Puigøseslloses*, *Sant Pere ø Sacama*, amb algunes excepcions com *Sant Joan Despí*, *Sant Just Desvern*, *Sant Pere Desplà*, cosa que no ocorre si l'article és viu: *puig de s'Agulla*, *puig de ses Formigues*.